

BAŠTINA I TURIZAM U "GLOBALNOM SELU"

Tončika Cukrov

*Muzejski dokumentacijski centar
Zagreb*

*Priscilla Boniface ...Peter J. Fowler: Heritage and Tourism
"in the global village",*

London / New York, 1993.

Knjiga Baština i turizam "u globalnom selu" od Priscille Boniface i Petera J. Flowera¹ još je jedno kvalitetno stručno djelo izdavačke kuće Routledge tiskano u Londonu i New Yorku² Izdana je 1993. (drugo izdanje ponovljeno je 1996.) i kao ostale knjige iz serije³ "Baština: zbrinjavanje - očuvanje - upravljanje". Osmišljena je s ciljem da se tema turizma i baštine obradi i predstavi sveobuhvatno. Kako i naslov kazuje, autori temu obrađuju s globalnog stajališta i razrađuju je u jedanaest poglavlja, i to tako što iznose niz primjera ili mišljenja drugih. Analize su sociološko - filozofske, a autori svoje ideje potkrepljuju primjerima iz vlastitog istraživanja kao i iskustvima drugih.

Na početku Boniface i Flower objašnjavaju ideju globalnog, pojma koji se odnosi na suvremenog čovjeka čija je pozicija građanina svijeta, tj. on je "one world man"⁴. S obzirom na tehnološki napredak i razvijen informacijski sustav, čovjek današnjice izuzetno je informiran o zbivanjima na planetu Zemlji. On i s puno više lakoće svladava udaljenosti pa su putovanja stoga postala unosan biznis, a turizam vezan uz to najveća svjetska industrija⁵ Što taj putnik / turist očekuje na svojim putovanjima? Svakako zanimljive i autentične priče⁶ ili kako kaže Umberto Eco "ekstra autentičnost koja je bolja od realnosti..."⁷ To je trenutak u kojem se započinje narušavati baština, a turizam postaje neprijatelj autentičnosti i kulturnog identiteta⁸ u korist profita kojim se stječe takvim načinom funkcioniranja.

Nadalje autori analiziraju tko su turisti i zbog čega putuju. Mnogi su slučajni putnici kao što su to poslovni ljudi⁹. Međutim, putuju i drugi kako bi zadovoljili svoje potrebe za promjenom i novim, te oni koji to čine zbog statusa i oni koji bi se odmaknuli od uobičajenog načina života. Organizatori putovanja zainteresirani su da zadovolje svoju klijentelu te za njih kreiraju ekskluzivne programe. Među prvim takvim programima je Thomas Cookovo krstarenje Nilom organizirano potkraj 19. stoljeća, a danas je ponuđen niz različitih putovanja kao paket aranžmana od egzotičnog Istoka do daleke Australije. No, velik je broj onih koji ne mogu ići na takva putovanja. Međutim, njima je osiguran okvir za putovanja korištenjem knjiga - vodiča koje na taj način imaju veliki utjecaj na demografski turizam.

O posljedicama turizma u kojima turisti preuzimaju ili čak koloniziraju dio okruženja koje su odlučili posjetiti govori se u poglavlju "Domaće i kolonijalno"¹⁰. Turisti su isprva pokrovitelji domaćinima, zatim se osjećaju udomaćenima u cjelokupnoj kulturi, što dovodi do nametanja vlastite kulture potiskujući prvotnu. Jedan od ilustrativnih primjera vezan uz SAD opisan / prikazan je u knjizi / filmu Michaela Bleka "Ples s vukovima"¹¹. No takvih je primjera bezbroj kao što je to npr. u Australiji, gdje je potisnuta kultura Aboridžina,¹² itd. Odnos domaćeg i kolonijalnog na moderan način započeo je s pričom Kolumba, a po svojoj prirodi je kompleksan. Vezan je uz vrijeme, te rasprava ne treba ostati samo za znanost jer su posljedice turizma važne za budućnost¹³.

Autori raspravljaju i o utjecaju kultura Istoka i Zapada, o njihovim međusobnim razlikama, ispreplitanjima i utjecajima (Križarski ratovi, Put svile, Kolumbovo otkriće Amerike, arapsko osvajanje Španjolske, kolonijalizam modernog doba, ekonomske migracije...)

Na primjeru Havaja autori su nadalje opisali dva različita iskustva i različite načine shvaćanja riječi aloha¹⁴. Ona je prepoznatljiv element baštine otoka i predstavljena je na dva načina. U prvom slučaju opis sadržava spiritualno iskustvo značenje riječi koja vodi ka pozitivnoj ljudskoj promjeni, a u drugom slučaju on je racionalistički orijentiran na sadržaj multikulturalnosti Havaja. U daljoj analizi baštine autori govore o gradu i njegovim ulicama, o sačuvanoj prošlosti kao nečemu što privlači turiste. Pariz i London primjer su gradova koji čuvaju nasljeđe i oni su kao takvi atrakcija. Većina gradova u turističku svrhu može promovirati staru arhitekturu¹⁵, svoje trgovačke kvartove, velike hotele, javne spomenike, lokalne heroje, ali isto tako groblja, parkove, fontane, mostove, kanale itd. Poput magneta turiste privlače gradovi "zaustavljenog vremena", koji su uslijed katastrofa napušteni (Pompeji, Macchu Picchu itd.)¹⁶.

Ruralne sredine bogate su također vrijednim spomenicima baštine Oni zahtijevaju brigu tako da mnogi izvještaji "World Heritage Sites"¹⁷ sadržavaju rasprave o konzervaciji, financiranju, lokalnoj upravi i interesima. Bez obzira na to o kojem se lokalitetu radi (Hadrijanov zid - Engleska¹⁸, Rodos, otoci Scilly, Havaji...) uklapanjem u masovni turizam spomenici gube na originalnosti¹⁹. Muzejskim stručnjacima zasigurno će biti zanimljivo poglavlje naslovljeno "Prema muzejima". Misli koje iznose autori temelje se na istraživanjima više dnevnih novina nego muzeološke literature kako bi se tema sagledala s gledišta javnosti²⁰.

U istraživanjima autori su došli od sljedećeg rezultata: mnogi veliki gradovi smatraju se nepotpunima bez velike reprezentativne muzejske zgrade ili čak više njih. Muzej postaje postaje odraz u zrcalu onakav kako sebe vide i kako žele da ih drugi dožive²¹. Događa se da se status građevine veže uz ime arhitekta. Zbog ikonografskog značaja muzeji stradavaju u ratu, a s druge strane

dogada se paradoks da ratovi stvaraju muzeje ili postaju razlogom osnivanja.

U opisima koncepcija zbirke Muzeja Burrell u Glasgovo²², National museum of Scotland²³, Nigerian Museum u Lagosu²⁴, izložbe "I Celti" organizirane 1991. u Veneciji²⁵, Museum of Science and Industry sa University of Manchester²⁶ ukazuju da su muzeji napredovali od pasivnog sakupljača i pokazivača u aktivnog tumača kulture i povijesti. Obraća se pozornost na kulturnu raznolikost i neobavještenost publike kako glede pomanjkanja obrazovanja, nezainteresiranosti ali i nerazumijevanja jezika da bi se prebrodile zapreke u razumijevanju prikazanih zbirki. Muzeji se pomiču od "elitnog" ka "narodnom", a prikazujući sve predmete iz kulture koja ih okružuje oni prestaju odgovarati na pitanje "tko smo bili" već govore "to je to tko smo"²⁷.

U daljem tekstu autori analiziraju problem premještanja predmeta. Posebnu pozornost obraćaju na problem "plijena" (Prijamovo blago" iz Schlimanove Troje, 1873.; blago Quedlinburške crkve, nacističko blago iz II. svjetskog rata...) koji kao vlasništvo ili skrbništvo donosi znatnu materijalnu korist (od ulaznica, suvenira...). Posjedovanje vrijednih predmeta pridonose i podizanju kulturnog i političkog ugleda vlasnika kao što to pokazuje primjer "ledenog ratnika" pronađenog u Alpama 1991. zbog kojeg je izbio sukob između Italije i Austrije²⁸ itd. U ovom poglavlju posebno mjesto zauzima i analiza UNESCO-ove konvencije o zaštiti, zabrani i sprječavanju ilegalne trgovine kulturnim dobrima iz 1970. Zbog svijesti da je "kulturno" istoznačno s vlastitim postojanjem i osobnošću tu je značajan i ekonomski interes od posjedovanja kulturnog nasljeđa kroz turizam²⁹.

Autori promatraju s globalnog stajališta svjetski proizvod i suvremenu proizvodnju koja je upućena na čitav svijet. Prema riječima Kenichi Okhame "najčešće značenje svjetskog proizvoda je sposobnost razmjenjivanja i primjerenog odgovora na želje kupca i gospodarskog okruženja na svakom tržištu"³⁰. Primjeri za takve proizvode jesu svima dobro poznata Coca Cola, Levis jeans, pizza, kava, čaj, vino...³¹, ali u tom kontekstu i "svjetska baština" sa stajališta turizma udovoljava pravilima svjetskog proizvoda³².

Posljednje poglavlje sabire ranije izrečeno na temu baštine, turizma i "globalnog sela". Stoga autori ponavljaju definiciju da baština postoji; obilazi se, čita se o njoj, ponosi se na nju na osobnom, lokalnom pa i na svjetskom planu. Da bi postojala, mora imati smisao, mora biti vezana uza znanje, iskustvo i potrebu za baštinom. Turizam svoje mjesto u tom kontekstu vidi kao iskorištavanje potrebe da se stvarima da smisao, da se vodi kako bi se vidjelo i osjetilo mjesto i predmeti od kulturne važnosti³³. Na pitanje kako sve izgleda s globalnog stajališta, kada se spozna činjenica da svi činimo dio jedinstvenog planeta, autori odgovaraju da tada raste potreba svake kulture da zadrži vlastitu baštinu. Pretpostaviti je da se u tom osvješćivanju ljudi neće moći vratiti

"nacionalnom" već će svoj "identitet" tražiti u manjim, specifičnim "nasljednim zajednicama".³⁴

Autori su knjigu završili mislima da se pred turističku proizvodnju u poslu s baštinom postavlja zahtjev da treba igrati igru u kojoj se pokazuje poštovanje granica, prepoznaje različitost ali i vodi prema ničim ograničenim putovima. Autori to nazivaju "hodom po konopcu" i predlažu svima koji se time bave da ga na takav način prođu. Jer je pretstavljati baštinu turistima znači ispričati istinitu priču, kako je bilo i kako jest."Za sve na svijetu baština je pozornica, a svi su glumci na njoj."³⁵

Ovako predstavljen sadržaj knjige, bilo da se radi o spomenicima i blagu ili o kulturama, idejama i pojavama s pozitivnim i lošim iskustvima, kao i s različitim interpretacijama baštine, sigurno će biti zanimljiv mnogima. Međutim kao stručna literatura ona je posebice namijenjena onima koji se bave menadžmentom baštine, konzervacijom i studijima nasljeđa.

Bilješke:

1. Gđa Priscilla Boniface danas radi kao slobodni savjetnik za komunikaciju i nasljeđe, ranije je radila u Royal Commission on the Historical Monuments of England. Peter J. Fowler profesor je arheologije na University of Newcastle upon Tyne
2. Neka njihova izdanja već su ranije predstavljena i drugim Informaticama Museologicama.
3. "The Heritage: Care - Preservation - Management"
4. Priscilla Boniface ...Peter J. Fowler, London / New York, 1993., str. 1; Misao L. Manforda, *The City in History*, 1961.
5. Ibid. str.2; Rocco Forte, *Observer*, 4. 08. 1991., str. 26.
6. Ibid. str.5; D. Pearce, *Tourist Development*, 1989, str. 53.
7. Ibid. str.7
8. Ibid. str.2; L. Turner i J. Ash, *The Golden Hordes: International Tourism and the Pleasure Peryphery*, 1975., str.17.
9. Ibid. str.13.
10. Ibid.str.19.
11. Ibid. str.19; Michael Blek, *Dances with Wolves*, 1968./1991.
12. Ibid.str. 22.
13. Ibid. str.36.
14. U prijevodu on označava ljubav, blagoslov, samilost, milosrđe; dobrodošlica; voljen/a, voljeti; pozdravljati, pozdrav. Greetings! Good-by!; Ibid. str. 44.
15. U tekstu je spomenut među inima i Dubrovnik kao "poema u kamenu", ibid. str. 65.
16. Ibid. str. 67.
17. Izvještaj iz 1991.; ibid. str. 81.
18. Ibid. str. 94.
19. Ibid. str. 90.
20. Ibid. str. 102.
21. Ibid. str. 103.
22. Ibid. str. 110.
23. Ibid. str. 112.
24. Ibid. str. 113.
25. Ibid. str. 114.
26. Muzej godine 1990. u Velikoj Britaniji; ibid. str. 115.
27. Ibid. str. 120.
28. Ibid. str. 129.
29. Ibid. str. 140.
30. Ibid. str. 144.
31. Ibid. str. 144.
32. Ibid. str. 145.
33. Ibid. str. 156.
34. Autori citiraju: Fowler, P.J., "A sense of belonging", *The Times Higher Education Supplement*, 1991.; ibid. str. 162.
35. Ibid. str. 163.